

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף ו

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף ו

צורבא מרבנן כל מילי דמתא עליה רמיא

נתבאר, שלדברי רבי יהודה שדה שאבד בה קבר היא בחזקת טמאה עד שיעיד עליה זקן או תלמיד חכם שנחרשה.

ואמר אביי, שמכאן למדנו שצורבא מרבנן דאיכא במתא, כל מילי דמתא עליה רמיא, כלומר, תלמיד חכם שיש בעיר, מוטל עליו לדעת ולהודיע דברים שהם לטובת העיר, כגון אם נחרשה בה שדה שהיה בה קבר ושוב אין המקום טמא, והטעם לכך כי אנו זקוקים לעדותו לצורך כך, שהרי רק עליו אפשר לסמוך.

מצא אבן אחת מצוינת

נתבאר בדף ה', שכשמציינים את הקברות, נותנים את הסיד סביב למקום הטומאה מעט. שאם לא יראה ההולך את הסיד, עד שיגיע על תחילתו, עדיין לא יטמא, כי הוא עדיין מחוץ למקום הטומאה עצמה.

ואמר רב יהודה, שכן הוא בציון סיד שעל הקרקע, אבל המוצא אבן מצויינת בסיד, טומאה תחת כולה, ואין אומרים שקצה הציון הוא חוץ לטומאה.

והטעם לכך, כי רק בציון על הארץ, יש לחוש שלא יראה את הציון עד שיעלה עליו מעט. אבל בציון שעל גבי אבן, מאחר שהאבן גבוהה מהארץ, רואה את הציון שעליה קודם שעובר עליה, ודי בציון מעל הטומאה בלבד.

מצא שתי אבנים מצוינות

מצא שתי אבנים מצוינות בסיד, תחת כל אחת מהן יש טומאה, כפי שנתבאר. ולהלן יתבאר בעזה"י מה דין המקום שבין שתי האבנים.

לדברי רב יהודה, דין המקום שבין שתי האבנים תלוי בסיד. כלומר, אם יש סיד בין שתי האבנים, הרי זה ציון, המלמד שגם שם יש טומאה, ואם אין סיד בין האבנים, אין שם טומאה.

ומהברייתא היה נראה, שהכל תלוי בחרישה, כלומר מאחר שציינו את שתי האבנים מכאן ומכאן, די בציון זה להודיע שכל שביניהן גם כן טמא כל זמן שלא חרשו בין האבנים. אבל אם חרשו בין האבנים, נחרשה טומאה שביניהן, ושוב אין כאן חשש טומאת אוהל בין האבנים.

ורב פפא יישב זאת, ואמר שאמנם הכל תלוי בסיד, אם יש סיד בין האבנים, הרי זה ציון של טומאה, ואם אין ביניהם סיד כלל, הרי זה טהור, כדברי רבי יהודה. וכשהסיד שפוך על האבנים כראוי, ובין האבנים מרודד מעט סיד, בזה הדבר תלוי בחרישה, שאם חרשו בין האבנים, מסתבר שמעט הסיד שבין האבנים נקלף מהאבנים על ידי החרישה, ולא ניתן שם לציון, ואם כן הרי זה כאין סיד בין האבנים והמקום טהור, ואם לא חרשו בין האבנים, הסיד שביניהן הוא סיד שניתן שם לציון, והמקום שבין האבנים טמא.

עד כאן פירוש הסוגיה כגרסת רש"י. ותוס' גרסו באופן אחר.

לדברי רב יהודה, דין הקרקע שבין שתי האבנים תלוי בסיד, כלומר, אם יש סיד בין שתי האבנים, הרי זה ציון, המלמד שגם שם יש טומאה, ואם אין סיד בין האבנים, אין שם טומאה. [עד כאן כפירוש רש"י].

ומהברייתא היה נראה, שאין לטהר בין האבנים אלא אם כן נתן שם חרס, שהחרס בא להודיע שאין כאן טומאה, אבל כשאין בין האבנים דבר, הרי זה כמו שיש ביניהם סיד, וגם בין האבנים טמא.

ורב פפא יישב זאת, שאמנם בדרך כלל, אם יש סיד בין האבנים, הרי זה ציון של טומאה, ואם אין ביניהם סיד, הרי זה טהור, כדברי רבי יהודה. יוצא מכלל זה, כששפך על האבנים סיד מרובה, שאז לא די בכך שאינו נותן ביניהן סיד להודיע שביניהן טהור, אלא צריך לתת שם חרס, כדי להודיע זאת.

שדה שמצריה מצויינים

אמר רבי יוסי, שדה שציינו בה מצר [=גבול] אחד או שנים או שלושה, אין טמא אלא המקום המצוין בלבד, ושאר השדה טהורה, שהרי אין מרחיקים את הציון מהטומאה אלא סמוך לה בלבד מצויינים.

ואם ציינו בה את כל ארבעת מצריה, כל השדה

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף ו

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

טמאה, והמצרים עצמם טהורים, שהרי הציון הוא סביב הטומאה.

דברים שהיו עושים באחד באדר

א. משמיעים על השקלים.

כל קרבנות ציבור של השנה נקנים ממעות מחצית השקל שהביאו ישראל באותה שנה.

ובכל שנה בראש חודש ניסן החלו להביא משקלים חדשים שהובאו לצורך קנית קרבנות מניסן זה עד ניסן הבא.

ומאחר שבניסן כבר היו צריכים להביא את השקלים למקדש, באחד באדר היו מכריזים על כך לכל ישראל, שיביאו שקליהם למקדש.

ב. משמיעים על הכלאים.

דבר נוסף שהיו מכריזים עליו באחד באדר, הוא, שיעקרו הכל כלאים שגדלו בשדותיהם.

והסיבה שהיו מכריזים זאת באחד באדר, כי אז כבר גדלו הזרעים ואם יש כלאים הם ניכרים.

דברים שהיו עושים בחמישה עשר באדר

א. קוראים את המגילה בכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון.

ב. יוצאים לקוץ את הדרכים ולתקן את הרחובות.

ג. יוצאים למדוד את מקוואות המים, אם יש בהם ארבעים סאה, וחוטטים אותם מהזבל שנכנס לתוכם בימות הגשמים.

ד. ועושים כל צרכי רבים, כגון חפירת בורות מים

ה. ומציינים את הקברות.

ו. ויוצאים לעקור כלאים שבשדות.

שתי פעמים היו עושים את הדברים הללו

כל הדברים המנויים לעיל, חוץ ממקרא מגילה, היו עושים אותם שתי פעמים. פעם אחת בחמישה עשר באדר, כמבואר במשנה במסכת שקלים.

ופעם שניה בחולו של מועד של פסח, כמבואר במשנתנו.

וברוב הדברים הללו, הסיבה שעשו אותם שתי פעמים, כי אף על פי שעשו אותם בחמישה עשר באדר, פעמים היו יורדים גשמים לאחר מכן, והיו צריכים לתקנם שוב.

ולהלן יתבאר למה היו יוצאים על הכלאיים שתי פעמים, שכן הכלאיים נעקרו לגמרי בחמישה עשר באדר, ואי אפשר לחזור ולעקור אותם שנית.

שתי פעמים שיוצאים על הכלאים

נתבאר ששתי פעמים היו יוצאים לעקור את הכלאים, בחמישה עשר באדר ובחול המועד של חג הסוכות. ולא שהיו עוקרים פעמיים את אותם כלאיים, שהרי אי אפשר לעקור מה שכבר נעקר, אלא בכל פעם היו יוצאים לעקור כלאים אחרים.

ונחלקו רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא בדבר זה.

אחד מהם אומר, שבחמישה עשר באדר היו יוצאים לעקור כלאים של תבואות שהקדימו לצמוח. ובחולו של מועד של פסח היו יוצאים לעקור כלאים של תבואות שאחרו לצמוח.

ואחד מהם אומר, שבחמישה עשר באדר היו יוצאים לעקור כלאים של זרעים, שהתבואה זמנה לצמוח באדר. ובחולו של מועד של פסח היו יוצאים לעקור כלאים של ירקות, שאז זמנם לצמוח.

עקירת כלאים קודם הזמנים הללו

נתבאר שיוצאים לעקור את הכלאיים בחמישה עשר באדר ובחולו של מועד של פסח.

ואמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, שזמנים אלו נאמרו לענין עקירת כלאים שלא ניכר נץ שלהם, אבל אם ניכר נץ שלהם קודם לזמנים הללו, מיד יוצאים לעוקרם, ולא ממתנינים עד חמישה עשר באדר או חולו של מועד.

מדוע יוצאים בחולו של מועד

לדברי רבי יעקב אמר רבי יוחנן, הסיבה לכך שיוצאים לעשות את הדברים הללו בחולו של מועד, כדי להוזיל את שכר הפועלים, שכן בזמן זה הכל בטלים, ויוכל למצוא פועלים בזול.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף ו

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

שכר הפועלים מתרומת הלשכה

מבואר, שהסיבה שעושים את הדברים הנזכרים לעיל בחולו של מועד, כדי להזיל את שכר הפועלים.

ואמר רב זביד או רב מרשיא, מתוך כך שאנו חסים על שכר הפועלים, למדנו, ששכרם ניתן להם מתרומת הלשכה.

שכן אם אנו נוטלים שכרם מבעלי השדות, אין לנו לעשות זאת בחול המועד כדי להזיל להם שכרם, אלא יעשו זאת בחול, וישלמו להם שכר משלם.

כמה ימעט את הזרע האחר

שלא יחשב כזרע כלאים

הסאה היא ששה קבין, ואם כן רובע הקב הוא אחד מעשרים וארבעה בסאה.

וזהו השיעור, שאם נתערב בסאה מזרע אחר, וזרע, עליו למעט את הזרע האחר, שלא יהא כלאים.

אבל בפחות מכך, הזרע האחר בטל, ואינו נחשב כזרע כלאים.

מתוך פירוש רש"י משמע, ששיעור זה נאמר לאחר הזריעה, שאם זרע אחד מעשרים וארבעה מזרע אחר, עליו למעט.

ותוס' כתבו, ששיעור זה נאמר כשרוצה לזרוע, שאם יש בזרעים שבידו אחד מעשרים וארבעה מזרע אחר, לא יזרע, עד שימעט הזרע האחר שבידו.

תקנות של יציאה על הכלאים

נתבאר, ששלוחי בית דין היו יוצאים לעקור כלאים של מי שלא עקר אותם משדהו. ושנינו בברייתא ששלוש תקנות היו בדבר.

בראשונה, כלומר התקנה הראשונה היתה, שיהיו שלוחי בית דין עוקרים את הכלאים של אותם שלא עקרו אותם בעצמם, והיו משליכים את הכלאים העקורים לפני בעלי אותם שדות, כדי לביישם, שיראו הכל שלא עקרו כלאים משדותיהם.

לאחר זמן נתרבו עוברי עבירה, ולא היו מתביישים מכך שמשליכים לפניהם את הכלאים, אלא, שמחים היו, משתי סיבות. (א) שהיו שלוחי בית דין מנכשים להם שדותיהם, שכן תוך כדי עקירת הכלאים, השדות מתנכשים. (ב) שהיו בעלי השדות נהנים מהכלאים הנעקרים, שהיו בהמותיהם אוכלות ממנו.

לפיכך חזרו חכמים והתקינו, שכשיעקרו את הכלאים משדותיהם, לא ישליכו אותם לפניהם, אלא ישליכו אותם לדרכים, וכך לא יהנו מהם המגדלים.

ולא הועילה תקנה זו, כי אף ששוב לא נהנו בעלי אותם שדות מהכלאים, עדיין היתה להם הנאה שנכשו את שדותיהם.

ולפיכך התקינו חכמים, שיהיו מפקירים את כל השדה כולה.

השקיית שדה בית הבעל במועד

נתבאר בדף ב', שלדעת רבי אליעזר בן יעקב, אין משקים במועד שדה בית הבעל, כי השקייתה היא הרווחה, ולדעתו, מותר להשקות במועד, רק כדי להציל מהפסד, ולא להרווחה.

ומבואר בסוגיתנו, שדין זה אמור בשדה גריד, כלומר בשדה יבשה שאין משקים אותה לעולם. וכן בשדה שפעמים משקים אותה, אבל עדיין לא השקו את הזרעים של שנה זו. או אפילו השקו בשנה זו, אבל לא השקו באופן קבוע.

שבכל האופנים הללו מאחר שעד עתה נסתפקו הזרעים במי גשמים, אינם נפסדים במה שלא ישקו אותם במועד, ואין ההשקייה שלהם במועד אלא הרווחה.

אבל שדה שהרגילו להשקותה בשנה זו, מאחר שהורגלו הזרעים לתוספת מים, אם ימנעו מלהשקות אותה במועד הם נפסדים.

ולכן מותר להשקותה במועד אף על פי שהיא שדה בית הבעל.

וכן הדין בשדה מטוננת, כלומר לחה קצת ומתייבשת, מותר להשקותה במועד, אף על פי שהיא שדה בית הבעל.

כי מאחר שעד עכשיו היתה לחה, אם לא ישקה אותה, התבואה באה לידי הפסד.

וכל זה כדעת רבי אליעזר בן יעקב. אבל דעת חכמי משנתנו כדעת רבי מאיר המבוארת לעיל בדף ב', ובכל אופן מותר להשקות במועד שדה בית הבעל, גם במקום שההשקייה היא הרווחה בלבד.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קמ"ז דף ו

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

זילוף מים על גבי גינה

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי אליעזר בן יעקב אם מותר להשקות שדה גריד של בית הבעל בחול המועד. וחכמים מתירים, אף על פי שאין בהשקייה זו הצלה מהפסד, אלא הרווחה, שתמהר להוציא תבואתה.

ומדברי חכמים אלו למד רבינא, שכמו כן מותר בחול המועד לזלף מים על גבי גינה כלומר להשקות את הגינה מעט. שכן גם זילוף מים על גבי גינה מועיל למהר את הוצאת הירקות, ומותר להשקות גם להרווחה.

זילוף מים על שדה תבואה של בית הבעל במועד

לדעת רבי אליעזר בן יעקב, מאחר שזילוף על שדה בית הבעל הוא הרווחה, אסור לעשותו במועד.

ולדעת חכמים, מאחר שזילוף על שדה בית הבעל הוא הרווחה, מותר לעשותו במועד.

זילוף מים על שדה תבואה בשביעית

מרבצין [=מזלפים מים] על שדה לבן ערב שביעית, כדי שיצאו ירקות בשביעית.

ולא עוד, אלא שמרבצין שדה לבן בשביעית, כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית.

אבל לא ישקה בשביעית, כדי שיצאו בשביעית.

אישות

אישות היא בריה שאין לה עינים, והיא הנזכרת בכתוב, "כִּמּוֹ שֶׁבְּלוּל תִּמָּס יִהְיֶה נֶפֶל אִשָּׁת בֶּל חָזוּ שְׁמִשׁ" (תהלים נ"ח ט').

כלומר האישות אין לו עינים, ולכן מעולם לא ראה שמש. ובריה זו דרכה לחפור בקרקע ולהזיק את השדה.

צידת מזיקים מהשדה במועד ובשביעית

לדעת תנא קמא במשנה ובברייתא, בין בחולו של מועד ובין בשביעית, מותר לצוד מזיקים מהשדות, כגון אישות ועכברים, כדרך צידה של חול, בלא שום שינוי, הן בשדה אילן, והן בשדה לבן [=תבואה].

ולדעת חכמי משנתנו ורבי יהודה בברייתא, בשדה אילן, שהיזק שלהם בו מרובה, מותר לצוד אותם כדרך צידה. ובשדה תבואה, שאין ההיזק שלהם בו מרובה כל כך, לא יצוד כדרכו אלא בשינוי.

ולדעת רבי אליעזר בן יעקב [בדף ז'], שדה לבן הסמוכה לעיר, אין צדים בה אישות ועכברים כדרך צידה. ושדה הלבן סמוכה לשדה אילן, צדים אותם בה כדרך צידה שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות.

דרך צידת המזיקים בשדות

ביארו בברייתא [בדף ז'], כיצד היא צידת המזיקים כדרכה, וכיצד היא בדרך שינוי.

צידתם המזיקים בדרך רגילה, על ידי שחופר גומא, ונותן בה מצודה, כלומר חופר בו ובו מלכודת שבה הם ניצודים.

וצידתם שלא כדרך הרגילה, שנועץ שפוד במקום שהם מצויים, ומכה בו בקרדוס, ומרדה ומכה על האדמה, וממעך אותם מתחתיה.

החרבת חורי נמלים מהשדה

מבואר בברייתא, שכשם שמותר לצוד אישות ועכברים מהשדה במועד ובשביעית, כך מותר להחריב בה קיני נמלים.

וביאר רבן שמעון בן גמליאל כיצד מחריבים אותם. מביא עפר מחור זה, ונותן לתוך חור זה, והם חונקים זה את זה, מפני שמריחים את העפר, ואין מכירים באותו עפר.

ואמרו, שצריך להביא עפר מחור שהוא מרוחק מחור זה לכל הפחות פרסה, ואין לנמלים דרך לבוא משם לכאן, כגון שיש ביניהם נהר, ואין עליו לא גשר, ולא נסר רחב, ולא נסר צר שהולכים עליו צריכים לאחוז בחבל שקשור מעל גביו.

אבל כשהחורים בתוך פרסה זה לזה, אפילו אין מעבר מכאן לכאן, או כשיש מעבר מכאן לכאן אפילו הוא מעבר של נסר צר, וגם החורים רחוקים זה מזה יותר מפרסה, הנמלים מכירים את ריח העפר, ואינם חונקים זה את זה.